

Картина життя в польськомовній прозі Лазаря Барановича та письменників його кола

Лямпрехт Олена Валеріївна

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
кафедра української та світової літератури, викладач, Україна

Анотація. У статті розглядається низка характерних для барокової літератури мотивів та образів, пов'язаних із світоглядною концепцією уявлень про дочасне людське життя. Особливу увагу у цьому зв'язку звернено на польськомовні полемічні твори Лазаря Барановича та письменників його кола. З'ясовано характерні особливості художнього вираження теми життя та визначено специфіку опрацювання ідеї марності дочасного людського життя літераторами чернігівського угруповання.

Ключові слова: бароко; полеміка; польськомовні твори; життя; смерть.

УДК 821.161.2

LCC Subject Category: P1-1091

DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.17-9>

Вступ

Польськомовна проза Лазаря Барановича та письменників його кола (Інноцентій Гізел, Іоаннікій Галятовський, Стефан Яворський, Димитрій Туптало, Антоній Радивиловський та інші) – це щонайперше полемічні твори, де основна увага приділяється, звісно, суто догматичним та обрядовим розбіжностям між православ'ям, католицизмом та мусульманством тощо. Такі розбіжності, скажімо, стосувалися питання правдивості певної віри або Сходження Святого Духа, чи то першенства Римського архиєрея, чи щодо Пресвятої Трійці. У цьому зв'язку варто пригадати, зокрема, трактати «Nowa miara starei wiary» (1676) Лазаря Барановича, «Stary Kościół» (1678), «Alfabetum rozmaitym heretykom niewiernym» (1681), «Fundamenta, na których łacinnicy iedność Rusi z Rzymem fundują» (1683) Іоаннікія Галятовського. З другого боку, названі твори відзначалися тим, що зазвичай вони були барвистою мішанкою різних матерій. Задля переконливості думки на тлі з'ясування цих питань постає і ряд інших тем, які, переплітаючись одна з одною, надавали текстам яскравої динаміки. З-поміж них письменники українського бароко звертали пильну увагу на тему життя та смерті. Недарма сама епоха дістала назву «великої руїни», коли життя є швидкоплинним та мінливим, утім смерть залишається чи не одним-єдиним певним явищем.

На цій обставині наголошували у своїх працях В. Перетц [9], Д. Чижевський [21, 22, 23], В. Крекотень [5], Л. Ушкалов [18, 19], А. Макаров [7], В. Шевчук [24], Б. Криса [6] та інші. Завдяки дослідницьким зусиллям, зокрема, цих учених стає зрозумілим, що тема життя та смерті була поважним компонентом барокової культури, своєрідним екраном, на який проєктувалися всі життєві цінності. Утім, слід зазначити, що підставою для такого висновку був розгляд здебільшого тих творів української літератури XVII ст., які писалися українською книжною мовою. Що стосується польськомовної української літератури того часу, то вона залишається в затінку. Лишень деякі літературознавці пробували розглядати цю тему на матеріалі української польськомовної поезії. Найперше тут варто згадати нещодавні книжки Р. Радишевського [33] та Т. Рязанцевої [13], Дж. Броджі Беркофф [27]. Натомість українській польськомовній прозі доби бароко приділяється ще менше уваги. Власне кажучи, монографічні студії на цю тему взагалі відсутні, що і обумовлює актуальність теми дослідження.

Мета роботи полягає в тому, аби описати й зінтерпретувати характерні для барокової літератури мотиви та образи, пов'язані з світоглядною концепцією уявлень про дочасне людське життя.

Досягненню цієї мети підпорядковані такі завдання:

- з'ясувати характерні особливості художнього вираження теми життя у творах Лазаря Барановича та письменників його кола;
- визначити специфіку опрацювання ідеї марності дочасного людського життя письменниками чернігівського угруповання.

Об'єктом дослідження є польськомовні тексти прозової спадщини Лазаря Барановича та письменників його кола.

Результати дослідження

Найприкметнішою рисою українського бароко, яку оприявнює, зокрема, творчість Лазаря Барановича та письменників його кола (Інокентій Гізель, Іоаннікій Галятовський, Стефан Яворський, Димитрій Туптало, Антоній Радивиловський тощо), є релігійна всеосяжність [18, с. 10; 34, с. 144], у межах якої людина постає, у першу чергу, Господнім творивом. «Человек есть второй мир малый, великую и дивную Премудрость Божию в себе заключает: есть бо и небо, и земля, и яже на небеси, и яже на земли, видимая и невидимая: от пупа до главы, яко небо, и паки от пупа дольняя его часть, яко земля. Ибо сия имать силу рождательную и прохождение вод, и звіров телосорастлительных, тако и в сей нижней части человека сия суть. Паки же в горней части его, яко на небеси світила, солнце и луна, гром, ветер, сице и в человекі в главі очи и глас, и дыханіе, и мгновение ока, яко молнія, скорошественно. Наипаче же всіх ум многозрительный, вся видяй видимая невидимая, и обдержа, яко горстію, скорошествен, проходя невозбранно небо и землю и паки исходит неудержанно, безсмертен, невидим, самовластен – образ бо есть невидимаго Бога...» [17, с. 161].

Розмірковуючи над такою сутністю людської істоти, Лазар Баранович, як і інші письменники того часу, втілює у своїх творах ідею плинності всього сущого у всесвіті. При тому «великий світ» постає перед людиною, у першу чергу, як «море страстей мірских» [3, с. 93 (зв.); пор.: 25, с. 25; 12, с. 168], «ktore lubo wzroku na się patrzeć daje, jednak wszystkie sie widzieć nie może» [26, с. 125].

Оцим мисленним «морем» «...bez wiosła,... w łodce Cerkiewnej mając Styrników starych Ojców» [26, с. 126], плине людина до вічного «берега»: «Gdzie nad niebo się wody rozlewaia, Wąłów nie znają, lub wiecznie pływają» [26, с. 315; 3, с. 82]. І «пристанищем» цим є, передовсім, Царство небесне [11, с. 253].

Антоній Радивиловський у слові «Корабль же бі посреди моря вляяся волнами, бі бо противен вітр», говорячи про «облудність» світу, подає цілу низку порівнянь, заснованих на різних властивостях моря. «На морю, – каже він, – не может человек быть без небезпеченства, а на сем облудном світі не может быть без оутрапєня, без оутисков...» [12, с. 169]. Як зазначає Димитрій Туптало, «как много есть перемиں на мори, толико в мірі сем. Якоже на морі во время волнения возносятся волны и низпадают, возходят до небес и низходят до бездн, глаголит Псаломник, тако в мірском волненіи не един Капернаум возвышается до небес и даже до ада низходит» [15, ч. I, с. 404]. Таким чином, той немилосердний світ, в якому перебуває людина, породжує почуття невпевненості та марності (*vanitas*) («wszystko jest marność») [26, с. 10]. Однак «чернігівські письменники», насамперед Лазар Баранович, учили не поривати зі світом, оскільки «... żaden sługa Chrystusow bez utrapienia nie iest, ieśli mniemasz że nie masz prześladowania, ieszcześ nie począł być Chrzścianinem ... Błogosławiony człowiek ktorego Bog karze: karania tedy Pańskiego nie odrzucamy, bo on zrania on u leczy: uderza u ręce iego uzdrowia. W sześciu uciskow wybawi cię, a w siódmym nie tknie cię zle. Wybawy cię od śmierci czasu głodu, a na woynie z ręki miecza, będziesz się smiał w spustoszeniu» [26, Ч. II, с. 229]. Таким чином, «море» та «пристань» виступають «трансценденціями як життя і смерть» [19, с. 65]. До речі, мабуть, саме за цю рису деякі дослідники закидають письменникам другої половини XVII століття брак емоційної свідомості українського культурного континууму» [8, с. 97–99].

Ще одним поширеним під добу бароко образом був «життя – дорога», а людина – «мандрівник» [35]. При тому сам образ може розглядатися з двох позицій: в його дослівному розумінні, і з точки зору того, яку модель розуміння фабули створює *moralizatio*. З огляду на це, можна виділити дві головні форми алегоричної подорожі. В одному випадку, вона

може бути періодом набування нового життєвого досвіду, вражень, що впливають на все подальше життя, часом перемін, внутрішніх перетворень. Може підкреслювати ті зміни, відділяючи два етапи життя.

В іншому, форма перегрениці – то довге подорожування. Його ціллю є не стільки прибуття до якогось місця «реального» світу, а досягнення конкретного стану, а статися те може тільки у вимірюванні стежок цього світу. Сакральна оптика з тієї форми «дороги» робить земну подорож ходінням шляхом, який Бог визначив для справжніх християн, залишивши на ньому знаки своєї присутності.

Простуючи «середнім шляхом» поміж Скіллою протестанського фаталізму й Харібдою пелагіанства, українські письменники 17–18 ст. змушені також усіяко противитися намаганням тогочасних «лібертинів» поставити на місце Божого промыслу цілком позбавлений антропних інтенцій природний закон. Вони рішуче відмовляються визнати трагічну самотність «малого світу» в безконачності «світу великого». Відтак, візію світу, що розгортається у творах українських письменників XVII століття, можна описати, зокрема, так: на небі світить сонце («... obraz Oуса jest obraz słońca», [26, ч. II, с. 130]), що своїм промінням освітлює «мандрівникові» «дорогу життя», тим самим звільняючи його серце від сліпоти. Оскільки людина є безсилою самотужки подолати безодню, що пролягає між нею та Богом, Бог надав їй провідника («Obraz Syna jest promień» [26, ч. II, с. 130; 25, с. 44]), за яким слід іти, аби досягнути Царства небесного: «... nadzieie w nim pokładamy u miłość do niego mamy, dla tego Chrystus da w niebie nam zbawienie wieczne» [29, с. 79].

У даній моделі для Лазаря Барановича, як і для багатьох інших українських барокових письменників, характерне поєднання мотиву дороги з біблійним мотивом «виходу» (Книга «Вихід» із «Пятикнижжя» Мойсея). Біблійний вихід був єдиною, даною Богом, можливістю зустрітися з вищою Сутністю. Для того, щоб образ Бога став у центр образної системи уявлень про світобудову, «потрібно було, щоб людська самосвідомість відчула власну вичлененість із природного простору і свою супротивність йому. Характерно, що Яхве знову і знову вимагає від своїх обранців, щоб вони, вступивши в спілкування з ним, передусім «виходили» б кудись в невідомість із то-

го місця, де вони були закорінені до цих пір; так він чинить передусім з Авраамом, а згодом і з усім своїм народом, який Він «виводить» із Єгипту. Цей стан «виходу» явно має в системі давньоєврейської літератури вагомий символ: людина чи народ повинні «вийти» із інертності свого існування, щоб стояти у просторі перед Яхве, як воля проти волі», – вказує С. С. Аверінцев [1]. Отже ж, українські барокові письменники, як правило, послідовно обстоюють ідею своєрідного погоджування з Божим промыслом, за умови вправного виконання людиною призначеної їй ролі. Отже, дорога до «душі» проходить різними шляхами: «морем» чи то блукаючи «лабіринтом», «долиною сліз» або натрапить на «країну сну», чи то на «ярмарок» заверне. І рятунком може бути лише віра в спасіння. Услід за євангельською наукою, Лазар Баранович намагається донести до читачів таку думку: «Obłokszy pancierz wiary u miłości, a przyłbicie nadzieje zbawienia. Czujcie, stojcie w wierze, mężnie sobie poczynajcie, u zmacniajcie się. Ze wszystkiego serca twego czci Ojca twego, a nie zapominaj stękania matki twojej. Pomni żebyś się nie rodził, by nie przez nie; u oddawaj im iako u oni tobie» [26, с. 8(зв).–9]. Утім, протестантське розуміння віри як єдинодостатньої для порятунку зазнає серйозної критики як з боку католиків, так православних богословів, оскільки «Dwie ma nogi człowiek Chrześciański, ktorymi ma iść do Pana Boga: Wiarę, bo bez wiary nie podobna podobać się P. Bogu. U uczynki, bo wiara bez uczynkow martwa iest. Wiele ich tedy iest ktorzy iedną nogą idą na wschod, to iest do Pana Boga, wierząc dobrze; ale drugą nogą to iest uczynkami idą na zachod do Baala, to iest do diabła» [26, додаток до I ч.].

Для проповідника ця картина мала ще й інший, більш глибокий зміст, аніж просто заклик до праведного стриманого життя. Заперечуючи лібертинську гадку про всюдозволеність у дочасному житті («Heretycy názvani á Labertate, od wolności mowili, że wolno wszystko ná świećcie człowiekowi czynić, u grzechu żadnego nie masz» [30, с. 133–134]), чернігівські апологети зазначають, що людина не здатна врятувати душу лише своїми вчинками. Для цього потрібне Христове милосердя [30, с. 295], а самі християни покликані відобразити у власному житті Христа (Гал. 4:19). Таким чином, поява цієї картини

була обумовлена інтересом священника до теми страждань Христових, а саме – до мотиву співрозп'яття [4, с. 117 (зв.); 11, с. 461–460 (зв.)]. Відтак, і подорож набуває характеру «хресної дороги», а хрест [11, с. 504 (зв.)] стає єдиним вартісним символом життя: “Kochane dzieci moje wzywam was z Chrystusem do noszenia iarzma jego... Inszy światowy ciężar uciska i obciarza cię, Chrystusow zaś ciężar podnosi cię; inszy ciężar ma wagę, Chrystusow ciężar ma skrzydła: bo i od ptaka skrzydła ieśli weźmiesz, jakoby ciężar bierzesz, a im bardziej ciężar odcyмуiesz, tym bardziej na ziemi zostanie: niech sie wroci brzemie, a lata: taki jest Chrystusow ciężar” [26, с. 8(зв.)]. Бог нагороджує своєю ласкою тих, хто за ним ідуть. Життя кожної особи знаходить своє місце в Божих планах, людина не є іграшкою, адже вона є образом Божим, а значить – істота “вільна”, тобто має право на вибір як добра, так і зла: “Bog ludziewy przeznaczonych do czynienia dobrego nie przymuszają...zaczynam też y do grzechu Bog ludziewy nie przymuszają, bo iesli by muszają człowiekà Bog do czynienia dobrego y złego, byłby człowiek ná świećcie niewolnikiem, co sie przeciwi Jezusowi Syràchowi, który człowiekà nàzywà wolnym y z wolney woli czynioncym dobre y złe uczynki” [30, с. 92]. При тому, зло асоціюється в уяві барокових богословів зі славою, багатством, пияцтвом, гордістю, пихою, хвальбою, високими думками, пиятикою, утіхами, розкошами, скарбами, зрадою, хитрістю, заздрістю, ненавистю [26, Ч. I, с. 108; 12, с. 28; 3, с. 456; 31, с. 16]. Все це марності цього світу, нестали і нетривали. Всі вони минуть.

Отож, суєтність, марність земного світу ставить людину перед цією проблемою вибору та постійно підштовхує її до пошуків сенсу свого існування. Відтак, людина постійно перебуває на роздоріжжі, обираючи поміж «двома шляхами»: «тісним» («правий шлях» – дорога Христа) і широким («лівий шлях» – дорога гріха) [25, с. 51 (зв.); 16, с. 173]. Звідси постає тема роздвоєння особистості, що відповідає характерним особливостям барокової людини, головна риса якої, як зазначає Б. Криса, – неспроможність правильно усвідомити своє місце в світі. Ба більше, складність цього вибору для простих смертних яскраво оприявнює Лазар Баранович, наголошуючи на тому, що на «дорозі-життя» кожного зі смертних обов'язково супроводжує ян-

гол-диявол, який постійно спокушає її «марнотами» та підштовхує до гріха [26, Ч. II, с. 229]. Таким чином, у peregrinacii душі до вибавлення людина має навчитися розрізняти істину та неістину (така ситуація, напруженого та індивідуального, самостійного вибору, добровільного чи вимушеного, проте обміркованого, як така в цілому характерна для доби бароко [14]. І хоча за своєю природою, «человек на сім світі біжить прудким бігом не так до доброго, яко до злого, не так до цноты, яко до нецноты» [25, с. 130], т. т його «вільна воля» постає «сваволею» супроти Божого промислу, отже, гріхом, ніхто не сміє забувати, що Бог обіймає цілий світ. Шукаючи його сліди, кожен наповнює сенсом свої дії, думки, життя. Той сенс є рухом до істини [26, с. 314] і єдиною мірою наближення до неї усвідомлення суєтності життя [6, с. 20–21], що вже само по собі є кроком до духовного очищення.

Таким чином, барокові письменники, відкриваючи людині таємницю його індивідуального буття, частіше за все наполягають на необхідності долати цю індивідуальність. Тема свободи волі вирішується тут у межах наступної перспективи: людина може залишитись вірною собі та страждати, або розпрощатися з власною волею і підкоритися надособистому закону, тобто по суті перестати бути самим собою. Так чи так, людина повинна пам'ятати, що саме вічність – найвища мета, якої кожен має прагнути. Шлях до неї, на думку письменників Чернігівських атен, пролягає через земне життя людини, яке, порівняно з «вічністю», відзначається своєю всеосяжною плінністю. «Жизнь наша на земли есть движение, – стверджував Димитро Туптало, – движется растушу с младенчества в юношество, с юношества в мужество, с мужества в старость, движется ходя, сидя, іздя, ділая. Движется и непостоянством фортуны, или щастія: днесь богат, утро нищ, днесь славен, утро безчестен, днесь здрав, утро болен, днесь любимый, утро ненавидимый. Движется и пременением нрава: бывает бо временем добр, временем зол, временем смирен, временем горд, временем трезвен, временем пиянствуяй, временем к Богу тепл, временем далече отстояй от Бога, временем угождай Богу, временем прогнавающ Бога. Убо да вкратці реку: все житіе наше движение есть на земли» [15, ч. 3, с. 539–540].

Таке сприйняття життя знаходить potwierдження, коли йдеться про старість: вона не є тут антитезою до віку юнака з його ставленням до життя, а є тим шаблоном, де людина та її діяльність просякнуті силами життя й досвідом: «*Stawaj w gromadzie Starców rostopnych, a przyłączaj się z serca mądrości ich, ... a iako roża wsądzo nad strumieniem wod owoc czyńcie, wydajcie z siebie wdzięczną wonność iako kadzidło, wypuszczajcie kwiatki jako lilia, a dawajcie wonność y wypuszczajcie latorośli wdzięczną. Mądrość bowiem zakryta, a skarb, niewidziany*» [26, с. 9 (зв.)], – а значить, є ще одним кроком на шляху до вічності.

Попри всю свою перейнятість повсякчасними турботами та справами невтомний «мандрівник» доби Бароко не може випустити з уваги остаточний пункт своєї життєвої мандрівки: «*Jesli nie dziska umrzeć jutro trzeba, / Smiertelną drogą iędzaią do Nieba; / I sám Pán umarł że pożył na świecie, / Umiera stáry, umiera y dziecie. / Daremno śmierci kto myśli ubieżeć, / Koždemu w prochu kiedyż tedyż leżeć*» [26, с. 479], – що її виражає формула «наближаючись до домовини, ми наближаємося до власної душі» [2, с. 291]. Тож, для письменників українського бароко конструктором життя, засобом надання йому довершеності та осмисленості є смерть, що у їхньому розумінні, залишається чи не одним-єдиним цілком певним явищем [26, с. 10]. Злигодні й воєнне лихоліття наповнюють тексти письменників доби бароко картинами смерті та Страшного суду [2, с. 13], «*albowiem w wielu upadamy wszyscu*» [26, с. 10].

За допомогою картин на тему швидкоплинності життя письменники передають містичний страх перед невідворотною останньою годиною. За християнською традицією, страх перед неминучою смертю не повинен переслідувати людину. Той, хто вірує в Божу любов, у безсмертя та воскресіння душі, готовий до смерті. Стверджуючи цю думку, Стефан Яворський у книзі «Камень віри» зазначає: «Твердость камене віри, от показанія доводнаго, на священних писаниях оутверждаемаго». Смерть тільки зміцнює зв'язок з Богом: людина, що прямує його слідами, входить до неба; завдяки смерті, людина спроможна подивитися на саму себе, на глибинні основи

власного існування: «Положи в умі твоєм испытаніє таково: кто еси ты? Откуда? И камо грядеши? Кто еси? Человек тлінен, гноєн, немощен и всяким бідам подлежащ. Откуда? От персти земные создан, от похоти плотскія зачат, от болізнеї матерних рожден, от нечиста міста произшед. Камо грядеши? В гроб, и ність инаго конца кому, ни царю, н князю, ни богату, ни нищу, ни премудру, ни невіжи, токмо гроб, а в гробі истлініє, червь, смрад, гной, персть, также весма уничтоженіє. Всяк убо узнай себе самага» [цит. за: 20, с. 57]. І певно, що повернути час назад або зупинити його, для того щоб виправити зроблене, ніхто не годен. Таким чином, у творах письменників другої половини XVII століття йдеться не про те, щоб підготувати людину до смерті, як це було в середньовічній літературі, але щоб навчити живих розмірковувати про неї.

Висновки

Отже, на основі аналізу польськомовної літератури Лазаря Барановича та письменників його кола можна зробити висновок, що світоглядна концепція уявлень про барокове дочасне життя має цілу низку власних моделей: приреченість на муки й страждання, страх перед завтрашнім днем і заклик миритися з недосконалістю світу, ілюзорність життя, пошук сенсу існування, смерть як перехід у вічність. Характерно, що образи, якими послуговуються літератори для розкриття цієї теми (всепоглинаючий час, людина – подорожній, життя – мандрівка; корабель, море, пристань тощо), здебільшого є традиційними. Утім, їх оригінальне потрактування полемістами чернігівського літературного угруповання створює в уяві читачів яскраві картини, здатні переконати в істинності їхніх поглядів з метою завоювання якнайширшої аудиторії.

Дослідження творчої спадщини письменників кола Лазаря Барановича містить багатий матеріал для інтерпретації текстів. Отже перед літературознавцями постає завдання подальших досліджень у цій царині.

Список інформаційних джерел

1. Аверинцев С. На перекрестке литературных традиций (Византийская литература: истоки и творческие принципы). *Вопросы литературы*. 1973. № 2. С. 150–183.
2. Арьес Ф. Человек перед лицом смерти / пер. с фр. ; общ. ред. С. В. Оболенской. Москва : Прогресс-Академия, 1992. 528 с.
3. Баранович Л. Меч духовный. Київ : Друк. Києво-Печерської лаври, 1666. 764 с.
4. Баранович Л. Трубы словес проповідних. Київ : Друк. Києво-Печерської лаври, 1674. 403 с.
5. Крекотень В. І. Українська книжна поезія кін. XVI – поч. XVII ст. *Українська поезія. Кінець XVI – початок XVII ст.* / упоряд. В. П. Колосова, В. І. Крекотень. Київ : Наук. думка, 1978. С. 5–24.
6. Криса Б. Пересотворення світу. Українська поезія XVII – XVIII століть. Львів : Монастир монахів Студійського Уставу. Видавничий відділ «Свічадо», 1997. 215 с.
7. Макаров А. Світло українського Бароко. Київ : Мистецтво, 1994. 287 с.
8. Пахльовська О. Симбіоз культури та ідеології в Україні XVII ст. *Україна XVII ст. між Заходом та Сходом Європи* : матеріали I-го Українсько-італійського симпозіуму, 13-16.04.1994. Київ ; Венеція, 1996. С. 85–113.
9. Перетц В. «Księga Śmierci» арх. Лазаря Барановича. КС. 1898. Т. 62. № 9. С. 225–233.
10. Полоцький С. Вечеря душевная. Москва : Тип. Верхняя, 1683. 522 с.
11. Радивилівський А. В'їнець Христов. Київ : Друк. Києво-Печерської лаври, 1688. 543 с.
12. Радивилівський А. Огородок Марії Богородиці. Київ : Друк. Києво-Печерської лаври, 1676. 1128 с.
13. Рязанцева Т. М. Змалювати думку (Концептизм як напрям метафізичної поезії в літературі Європи доби Бароко). Київ : Академія наук України, Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України, 1999. 144 с.
14. Софронова Л. А. Человек и картина мира в поэтике барокко и романтизма. *Человек в контексте культуры: Славянский мир*. Москва : Индрик, 1995. С. 56–60.
15. Сочиненія святого Димитрія : в 5 ч. Москва : Синодальная тип., 1865–. Ч. 1–5.
16. Стефан Яворський. Камень в'їры. Москва : Синодальная тип., 1842. 482 с.
17. Транквіліон-Ставровецький К. Євангеліє учителное. Могильов : Друкарня Богоявленського братства, 1697. 363 с.
18. Ушкалов Л. В. З історії української літератури XVII–XVIII століть. Харків : Акта, 1999. 216 с.
19. Ушкалов Л. В. Світ українського бароко. Філологічні етюди. Харків : Око, 1994. 112 с.
20. Ушкалов Л. В. Григорій Сковорода і антична культура. Харків : Знання, 1997. 180 с.
21. Чижевський Д. До проблем бароко. *Сучасність*. 1974. Ч. 4. С. 42–54.
22. Чижевський Д. Поза межами краси (до естетики барокової літератури). Нью-Йорк : Українсько-американське видавниче товариство, 1952. 22 с.
23. Чижевський Д. Слов'янське бароко. *Слово і Час*. 2004. № 10. С. 71–81.
24. Шевчук В. Муза роксоланська. Українська література XVI–XVIII ст. : у 2 кн. Київ : Либідь, 2005. Кн. 2 : Розвинене бароко. Пізнє бароко. 726 с.
25. Baranowicz Ł. Lvtnia Apollinowa koźdey [!] sprawie gotowa : na błogosławiącą rękę iako na takt iaki patrząc [...] Łazarza Baranowicza [...]. Kiiow : Drukarnia Pieczerskiej Ławry, 1671. [345 s.]
26. Baranowicz Ł. Nowa miara starei wiary. Nowogrodek Siewerski : Typographia Archiepiskopska, 1676. 354 s.
27. Brogi Bercoff G. Z zagadnic ryńic kulturowych na ziemiach wschodniosiowiacskich na przykiazdzie tryjkkzycznych dziei Stefana Jaworskiego. *Barok w Polsce i w Europie Hrodkowo-Wschodniej: Drogi przemian i osmozy kultur*. Warszawa, 2000. S. 69–83.
28. Galatowski I. Stary kosciół Zachodni nowemu kosciółowi Rzymskiemu pochodzenie Ducha Ś. od Ojca samego pokazuje i Trybunał Ojcow Ś.Ś. za takowy mieć zakazuje. Nowogrodek Siewerski : Typographia Archiepiskopska, 1678. 105 s.
29. Galatowski I. Fundamenta, na ktorych łącznicy iedność Ruśi z Rzymem funduią Czernihów, 1683. 89 s.
30. Galatowski J. Alphabetum rozmaitym heretykom niewiernym dla ich nauczenia i nawrocenia do WiaryKatholickiej od Prawowiernych Katholikow napisane. Czernihow : Typograia Łazarza Baranowicza, 1681. 362 s.

31. Galatowski J. Łabędź z piorami swemi a darami boskimi Chrystus prawowiernemu narodowi chrześcijańskiemu, łabędziowym piorem swej mądrości Boskiej wypisuje przyczyny, dla których długo trwa na świecie sekta mahometañska i dla których wiele narodów przyjęli zakon Mahometow, dla których mahometani szczęście mają, chrześcijan zwyciężają, miasta i państwa chrześcijańskie posiadają. Tenże Łabędź Chrystus łabędziowym piorem swej Matki Boskiej wypisuje fortele wojenne [...]. Nowogrodek Siewerski : Typographia Archiepiskopska, 1679. 66 s.
32. Łużny R. Dawne piśmiennictwo ukraińskie a polskie tradycje literackie. *Z dziejów stosunków literackich polsko-ukraińskich*. Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk, 1974. S. 7–36.
33. Radyszewskij R. Polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI – do początku XVIII wieku. Kraków : Wyd-wo od. PAN, 1996. 283 s.
34. Sydorenko A. The Kievan Academy in the seventeenth century. Ottawa : The University of Ottawa Press, 1977. 194 p.
35. Wieczorkiewicz A. Drogi życia i drogi poznania. Alegoryczne wizje wędrówki w literaturze dawnej. *Pamiętnik Literacki*. 1993. Z. 2. S. 3–28.

© O. В. Лямпрехт

Стаття отримана 29.11.2016, прийнята 14.12.2016, оприлюднена online 16.12.2016

The Picture of Life in the Polish Prose by Lazarus Baranovych and the Writers of His Circle

Liampreht Olena

*H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,
Department of Ukrainian and World Literature, lecturer, Ukraine*

Abstract. The article deals with a number of motifs and images, typical for baroque literature, which are related to the concept of ideological notions of temporal human life. Particular attention in this connection is drawn to the Polish-polemical works by Lazarus Baranovych and his circle of writers. The characteristics of artistic depiction of the theme of life are clarified and the specific of processing the ideas of futility of human life by Chernihiv writers group are identified.

Keywords: Baroque; controversy; Polish works; life and death.

UDC 821.161.2

LCC Subject Category: P1-1091

DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.17-9>

References

1. Averincev, S. (1973). Na perekrestke literaturnyh tradicij (Vizantijskaja literatura: istoki i tvorcheskie principy) [At the crossroads of literary traditions (Byzantine Literature: Sources and creative principles)]. *Voprosy literatury*, 2, 150–183 (in Russian).
2. Ar'es, F. (1992). *Chelovek pered licom smerti* [The man in the face of death]. Moscow: Progress-Akademija (in Russian).
3. Baranovich, L. (1666). *Mech duhovnyj* [Sword of the spirit]. Kyiv: Druk. Kyievo-Pecherskoi lavry (in Russian).

4. Baranovich, L. (1674). *Truby sloves propovъdnyh*. Kyiv: Druk. Kyievo-Pecherskoï lavry (in Russian).
5. Krekoten, V. I. (1978). *Ukrainska knyzhna poeziia kin. XVI – poch. XVII st.* [Ukrainian literary poetry end XVI - early XVII]. In V. P. Kolosova, V. I. Krekoten (Eds.), *Ukrainska poeziia. Kinets XVI – pochatok XVII st* (pp. 5–24). Kyiv: Nauk. dumka, 1978. S. 5–24 (in Ukrainian).
6. Krysa, B. (1997). *Peresotvorennia svitu. Ukrainska poeziia XVII – XVIII stolit* [Recreation of the world. Ukrainian poetry XVII–XVIII centuries]. Lviv: Monastyr monakhiv Studiiskoho Ustavu. Vydavnychi viddil “Svichado” (in Ukrainian).
7. Makarov, A. (1994). *Svitlo ukrainskoho Baroko* [Light Ukrainian Baroque]. Kyiv: Mystetstvo (in Ukrainian).
8. Pakhlovska, O. (1996). Symbioz kultury ta ideolohii v Ukraini XVII st. In *Ukraina XVII st. mizh Zakhodom ta Skhodom Yevropy: materialy I-ho Ukrainsko-italiiskoho sympoziumu*, 13-16.04.1994 (pp. 85–113). Kyiv; Venice : n. d. (in Ukrainian).
9. Peretc, V. (1898). “Księga Śmierci” arh. Lazarja Baranovicha. *KS*, 62(9), 225–233 (in Russian).
10. Poloc'kij, S. (1683). *Večerja dushevnaja*. Moscow: Tip. Verhnjaja (in Russian).
11. Radivilovs'kij, A. (1688). *Vъnec Hristov*. Kyiv: Druk. Kievo-Pechers'koï lavri (in Russian).
12. Radivilovs'kij, A. (1676). *Ogorodok Marii Bogorodicy*. Kyiv: Druk. Kievo-Pechers'koï lavri (in Russian).
13. Riazantseva, T. M. (1999). *Zmaliuvaty dumku (Konseptyzm yak napriam metafizychnoi poezii v literaturi Yevropy doby Baroko)* [According to describe (as Konseptyzm direction metaphysical poetry in the literature of Baroque Europe)]. Kyiv: Akademiia nauk Ukrainy, Instytut literatury im. T. Shevchenka NAN Ukrainy (in Ukrainian).
14. Sofronova, L. A. (1995). Chelovek i kartina mira v pojetike barokko i romantizma [Man and the picture of the world in the poetics of the Baroque and Romanticism]. In *Chelovek v kontekste kul'tury: Slavjanskij mir* (pp. 56–60). Moscow: Indrik (in Russian).
15. *Sochinenija svjatago Dimitria* (1865). Moscow: Sinodal'naja tip. (in Russian).
16. Stefan Javors'kij. (1842). *Kamen' vъry*. Moscow: Sinodal'naja tip. (in Russian).
17. Trankvilion-Stavrovec'kij, K. (1697). *Evangelie uchitelnoe*. Mogil'ov: Drukarnja Bogojavlens'kogo bratstva (in Russian).
18. Ushkalov, L. V. (1999). *Z istorii ukrainskoï literatury XVII–XVIII stolit* [History of Ukrainian Literature XVII-XVIII centuries]. Kharkiv: Akta (in Ukrainian).
19. Ushkalov, L. V. (1994). *Svit ukrainskoho baroko. Filolohichni etudy* [World Ukrainian Baroque. Philological studies]. Kharkiv: Oko (in Ukrainian).
20. Ushkalov, L. V. (1997). *Hryhorii Skovoroda i antychna kultura* [Skovoroda and ancient culture]. Kyiv: Znannia (in Ukrainian).
21. Chyzhevskiy, D. (1974). Do problem Baroko [The problems of Baroque]. *Suchasnist*, 4, 42–54 (in Ukrainian).
22. Chyzhevskiy, D. (1952). *Poza mezhamy krasny (do estetyky barokovoi literatury)* [Outside beauty (aesthetics to baroque literature)]. New-York: Ukrainsko-amerykanske vydavnyche tovarystvo (in Ukrainian).
23. Chyzhevskiy, D. (2004). Slov'ianske baroko [Slavic Baroque]. *Slovo i Chas*, 10, 71–81 (in Ukrainian).
24. Shevchuk, V. (2005). *Muza roksolanska. Ukrainska literatura XVI–XVIII st.* [Muse roksolanska. Ukrainian literature XVI-XVIII centuries.] (Vol. 2). Kyiv: Lybid (in Ukrainian).
25. Baranowicz, Ł. (1671). *Lvtnia Apollinowa koźdey [!] sprawie gotowa : na błogostawiającą rękę iako na takt iaki patrząc [...]* Łazarza Baranowicza [...]. Kiiow: Drukarnia Pieczerskiej Ławry.
26. Baranowicz, Ł. (1676). *Nowa miara starei wiary*. Nowogrodek Siewerski: Typographia Archiepiskopska.
27. Brogi Bercoff, G. (2000). Z zagadnic ryńnic kulturowych na ziemiach wschodniosiowiacskich na przykladzie tryjkkzycznych dziei Stefana Jaworskiego. In *Barok w Polsce i w Europie Hrodkowo-Wschodniej: Drogi przemian i osmozy kultur* (s. 69-83). Warszawa: n. d.
28. Galatowski, I. (1678). *Stary kosciół Zachodni nowemu kosciółowi Rzymskiemu pochodzenie Ducha Ś. od Ojca samego pokazuje i Trybunał Ojcow Ś.Ś. za takowy mieć zakazuje*. Nowogrodek Siewerski: Typographia Archiepiskopska.
29. Galatowski, I. (1683). *Fundamenta, na których łacinnicy iedność Ruśi z Rzymem funduią ...*. Czernihów: Typograia Łazarza Baranowicza.

30. Galatowski, J. (1681). *Alphabetum rozmaitym heretykom niewiernym dla ich nauczenia i nawrocenia do WiaryKatholickiej od Prawowiernych Katholikow napisane*. Czernihow: Typograia Łazarza Baranowicza.
31. Galatowski, J. (1679). *Łabędź z piorami swemi a darami boskiemi Chrystus prawowiernemu narodowi chrześcijańskiemu, łabędziowym piorem swej mądrości Boskiej wypisuje przyczyny, dla których długo trwa na świecie sekta mahometańska i dla których wiele narodow przyjęli zakon Mahometow, dla których mahometani szczęście mają, chrześcijan zwyciężają, miasta i państwa chrześcijańskie posiadają. Tenże Łabędź Chrystus łabędziowym piorem swej Matki Boskiej wypisuje fortele wojenne [...]*. Nowogrodek Siewerski: Typographia Archiepiskopska.
32. Łużny, R. (1974). Dawne piśmiennictwo ukraińskie a polskie tradycje literackie. In *Z dziejów stosunków literackich polsko-ukraińskich* (s. 7–36). Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk.
33. Radyszewskij, R. (1996). *Polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI – do początku XVIII wieku*. Kraków: Wyd-wo od. PAN.
34. Sydorenko, A. (1977). *The Kievan Academy in the seventeenth century*. Ottawa: The University of Ottawa Press.
35. Wieczorkiewicz, A. (1993). Drogi życia i drogi poznania. Alegoryczne wizje wędrówki w literaturze dawnej. *Pamiętnik Literacki*, 2, 3–28.

© O. Liampreht

Received 2016-11-29, Accepted 2016-12-14, Published online 2016-12-16